

Wat het doek
r's volgelingen.

ers volgelingen.
dere kwaliteiten
uyperianen niet

rt vol angst en
tsche ministerie
g in Nederland.

uyper.

daarom het
onfessioneele
zake.

mijn Vader,
recht lid was
meente, meer
als predikant
zijn welspre-
vorschil van
schen Beets
ndag na het
nsterer, Beets
de geesten
rworpen", en
Zondag over
Maar beproeft
over de voor-
over Zondag
de zielen der
t sterven van
n gaan, tegen
rkekamer met
bedenkingen
cht zich 's Za-
ediening des
in den beken-
ilbrugge, voor
wel vermin-
den heer Kol
s) heeft voort-

h van meetaf
", van welke
lezer geweest
et den politie-
en strijd van
n herinner ik
erd en eenige
Jonker in de
Predikanten-
destijds gere-
h), zich helaas
den ontvallen
wij bestreden
gesmeed zijn".
aar verlangde
In de Paasch-
de latere Ds
daartoe de ge-
lat 's morgens
eid te Amster-
rad in de ure
rachten ge-
wij — hoewel
nog — eenigs-
keerden. Blijk-
moed en niet

ls student am-
urde het niet
dere studenten
te komen mid-
zag ik er wel

een weinig tegen op. Dan, Mevrouw Kuyper ontving ons zoo vriendelijk, dat wij spoedig op ons gemak waren. Na korten tijd kwam Prof. K. binnen. En daarmede was 'toogenblik gekomen, waarop ik voor 'teerst zou ontmoeten den man, voor wien ik toen reeds zoo groote achting en sympathie had. Kuyper keek mij eerst met zijne doordringende oogen eenigen tijd rustig aan. Gelukkig maakten het stilzwijgen en de onderzoekende blik me niet van streek. Kalm zag ik Prof. K. aan en wachtte ik zijn eerste woord af. Toen gaf hij mij de hand, sprak een enkel woord en noodigde mij uit aan zijne rechterhand plaats te nemen aan tafel. Al spoedig kwam toen 't gesprek op Utrecht.

Herhaaldelijk heb ik in mijn leven aan deze eerste ontmoeting gedacht.

Gedurig zag ik ze weer voor mij die doordringende en toen ietwat strenge oogen.

En hoevele aangename ontmoetingen en gesprekken zijn daarop in zijne beide woningen te Amsterdam en in zijn huis in Den Haag gevolgd. Kuyper wilde bovendien niet alleen mij te Oudshoorn bevestigen maar vereerde mijne vrouw en mij te Zeist ook met een bezoek, waarbij ik hem het toen nog zoo intieme en (voor dien tijd) mooie kerkgebouw toonen kon, dat onlangs afgebroken is.

Steeds heb ik het als eene bijzondere gunst Gods gezien, dat Kuyper mij zoo dikwijls wilde ontvangen, steeds zoo hartelijk en gul met mij sprak en mij in toenemende mate zijn vertrouwen schonk. Wat nog meer zegt: dat ik van zoo nabij den Christen Kuyper mocht leeren kennen! En waar ik Kuyper zoo liefhad, daar ben ik er nog zoo dankbaar voor, dat ik op zijn sterfdag mijn geestelijken Vader, zoo vredig en met de armen over de brede borst gekruist, mocht zien neerliggen.

II. In vroegere „Herinneringen" heb ik verteld, hoe zeldzaam dicht bij den Heere Kuyper leefde in de zoo spannende Januarimaand 1886. Ofschoon de post zijn groote brievenbus enkele malen per dag vulde met allerlei onwaardig en hatelijk geschrijf; men hem van de tram af uitschold, als men hem onder de voorbijgangers opmerkte; men in de bladen hem op grieveden toon allerlei dwaze plannen toedichtte en paneel-zager schold, toch kwam er, zelfs in huis, geen bitter woord over zijne lippen.

Begrijpelijkwijze werd dit in den loop van dit gedenkwaardige en stormachtige jaar wel eens anders. De ouderen herinneren zich het zeldzaam geestige artikel, hetwelk Kuyper schreef naar aanleiding van de pelsjas, die aan Dr Vos, uit dankbaarheid voor zijnorsch optreden, van „synodale" zijde aangeboden werd. Het eerde Kuyper, dat hij spoedig dit artikel terugnam en er zijn leedwezen over betuigde.

In de groote vacantie van 1886 overkwam Kuyper iets, dat toch wel alle perken van fatsoen te buiten ging en hem zeer gegriefd heeft. Wie weet niet, dat Kuyper een geoeftend bergklimmer en een enthousiast Alpinist was. Kuyper en zijn gids maakten dagen van acht uur. Kuyper zei me eens, dat hij ook vlug klimmen kon. Hiervan deed hij me dit koddige verhaal. Op een goeden dag kwam het hem en zijn gids voor, dat iemand, die denzelfden bergtoer als zij maakte maar die hen niet vermoedte in te halen, op eenigen afstand gedurig luide schreeuwde en heftig gesticuleerde. Dit begon Kuyper te vervelen. Zij toefden op een plek, totdat de derde man hen ingehaald had. Kuyper werd hiervoor met scheldwoorden en verwijten beloond. Wist deze vreemdeling dan niet, dat hij als een der beste bergbeklimmers in Zwitserland bekend stond en dat het daarom een beleediging voor hem was, dat de twee mannen, die voor hem hadden geloopt, zich zoo geweldig hadden ingespannen, om hem voor te blijven? Kuyper lachte hartelijk over deze zotte taal en antwoordde, dat hij altijd in dat tempo liep en in 't geheel niet had bedoeld iemand ook maar in 't minst te beleedigen. Dit kalmeerde den wat al te heet gebakerden Alpinist.

Van geheel anderen aard was, wat in den zomer van 1886 gebeurde. Toen Kuyper en zijn gids op een grooten bergtoer vermoed in een Alpenhut aankwamen om er te eten en te overnachten, zag hij een hoogleeraar van een onzer openbare universiteiten, dien hij kende. Kuyper trad onmiddellijk ter begroeting op hem toe. Maar zoo luid mogelijk snauwde deze hem toe: Na wat gij dezen winter in Amsterdam gedaan hebt, begeer ik u niet langer te kennen. En de daad bij het woord voegende, keerde hij onmiddellijk Kuyper den rug toe. Deze onwaardige bejegening in de tegenwoordigheid van derden, die door deze woorden wel een slechten dunk van den pas binnengetreden reiziger moesten krijgen, ontstemde K. zeer, temeer omdat hij de Alpenhut eerst den volgende morgen kon verlaten. En toen K. 't me vertelde, vlamde de bitterheid nog weer even op in zijn ziel.

III. Kuyper heeft over wonderlijke leidingen Gods in zijn leven geschreven. Van eene daarvan weet ik iets meer.

Toen de Tweede Kamer der Staten-Generaal op het punt stond, de door Kuyper ingediende Wet op het Hooger Onderwijs te gaan behandelen, ver- weten vele Ethischen en sommige Confessionee-

hem, dat hij wel bereid was de Vrije Universiteit aan het jus promovendi met civiel effect te helpen, maar geen hand uitstak, om de theologische faculteiten aan de openbare universiteiten, die na 1876 feitelijk faculteiten van godsdienstwetenschap waren geworden, weer tot heusche theologische faculteiten te maken. Tevens verklaarden zij, dat huns inziens eerst dan voor de wet-Kuyper mocht gestemd worden, als Kuyper eerst of althans tegelijkertijd de oude theologische faculteit door een wetswijziging wilde herstellen. Deze eisch was in hooge mate onbillijk. Men was 'teens over wat men afkeurde, maar terstond zou zich groote on-eenigheid geopenbaard hebben, als de vraag aan de orde kwam: Wat dan wel? Op deze wijze zou de behandeling van de Wet-Kuyper op de lange baan geschoven zijn geworden en er ten slotte niets van gekomen zijn.

Toch brachten de grieven van de Ethischen en de Confessioneele de wet-Kuyper in gevaar. Een smaldeel van rechtsche, Chr.-hist., Kamerleden kon wel eens tegen stemmen, omdat niet tegelijkertijd de oude theologische faculteiten hersteld zouden worden.

Er heerschte groote spanning in de Kamers en in den lande.

Dan, toen wekte God de gedachte in het hart van een van Kuypers leerlingen, om de geschriften van de toonaangevende Ethischen door te zien op dit speciale punt, hoe zij zich na 1880 over de openbare theologische faculteit en het theologisch onderwijs hadden uitgesproken. Het was echter kort dag. Twee dagen later moest de Minister reeds zijn ontwerp in de Kamer verdedigen. Maar het gelukte toch. Hij las uit de geschriften van bekende Ethische hoogleeraren als Valetton en Gunning citaten saam, en copieerde die, waarin deze professoren als hun meening te kennen gaven, dat dit gebleken was in de practijk: de bezwaren, die voor de a-neming van de wet in de zeventig jaren der vorige eeuw van onze zijde en door Van Oosterzee en Doedes zijn ingebracht, zijn in de practijk lang niet zoo ernstig gebleken, als 'taankankelijk scheen. Ja, prof. Gunning meende zelfs van achteren Gods hand te zien in de nieuwe inrichting van het theologisch onderwijs. Enkele uren voor den aanvang van de Kamerzitting waren deze citaten in het bezit van Minister Kuyper. Toen Kuyper een deel dezer citaten bij zijne verdediging te berde gebracht had (ze zijn in de Handelingen van de Tweede Kamer opgenomen), liet dit niet na indruk te maken. Nog zoo kort geleden hadden toonaan- gevende Ethische professoren dus goed gesproken van het theologisch onderwijs — en nu zou er plot-seling weer een noodtoestand zijn; nu wijzigde men onverwacht voor de tweede maal zijn oordeel over de wet van Minister Heemskerk Sr.!!

Een zoo eerlijk en bekwaam staatsman als Mr A. F. de Savornin Lohman liet dan ook niet na terstond bijzonder op het gewicht van deze citaten en dit deel van de rede van Kuyper te wijzen. Spoedig daarop nam de Tweede Kamer het wets- voorstel-Kuyper aan. Van de rechterzijde stemde

alleen Dr de Visser tegen. Uit de houding van onkreukbaren Lohman kon afgeleid, dat dit tegen- stemmen hem ongemotiveerd voorkwam.

IV. Ten slotte — ik zegde eenige weken na het verzoek van collega Schilder ook aan Prof. Dijk een artikel (voor „De Bazuin") van dezen aard, zij het beknopter, toe — nog eene herinnering.

Men heeft 'twel eens voorgesteld, dat Kuyper het heel moeilijk hebben kon, als anderen — vooral jongeren — zijne opinie in een gegeven geval niet deelden. Dit kan ik echter zoo beslist mogelijk weerspreken. Een andere meening, uit overtuiging en niet uit bij-oogmerken geboren en op gepaste wijze geuit, maakte Kuyper niet boos. Ik heb dit zelf tot tweemaal toe duidelijk ondervonden. Kuypers beschamend hartelijke en vriendelijke hou- ding tegen mij is tot aan zijn dood toe dezelfde ge- bleven.

Meer nog. Kuyper was er zich van bewust, dat zijne leerlingen later wel zouden bespeuren, dat zij niet maar voetstoots met alles, wat in zijne dictaten en boeken voorkwam, konden instemmen. Hij sprak dit kort voor mijne promotie duidelijk uit. Het eerste deel van mijn proefschrift over Comrie gaf daartoe aanleiding.

Op verzoek van den uitgever had Kuyper zelf in 1882 in „the Catholic Presbyterian" een drietal artikelen over Comrie geschreven. Toen ik een nauwkeurig onderzoek naar het leven van Comrie had ingesteld, bleek mij echter, dat in de biogra- phie van Kuyper verschillende onjuistheden voor- kwamen. Natuurlijk moest ik die corrigeeren. Zelf vond ik 't heel onaangenaam. Ik vertelde dat open- hartig aan Kuyper. Maar hij lachte er hartelijk om en zeide: Men heeft mij uit Woubrugge foutief inge- licht en zelf had ik geen tijd een onderzoek naar deze bijzonderheden in te stellen.

Daarop ging hij aldus voort: Mijn tijd is altoos zoo geweldig bezet. Je weet zelf wel, hoeveel ik wekelijks schrijven, hoeveel colleges ik geven, aan hoeveel gewichtige belangen ik leiding geven moet. Daarom kan ik tot mijn leed niet elk woord, dat ik schrijf, zoo nauwkeurig wikkelen en wegen als Rutgers (over Rutgers geleerdheid en accura- lesse sprak K. steeds met groote waardeering). Rutgers breekt liever bij 't schrijven van een boek even af en snuffelt liever een heelen dag, dan een foutief jaartal of een foutieven datum te geven. Maar tot zulk een minitieuus onderzoek heb ik op mijn gebied geen tijd. Nu sta ik in de overtuiging dat ik de hoofdlijnen op de terreinen, waarop ik mij beweeg, ten slotte goed getrokken heb. Ik meen, dat dit de genade is, welke onze God me wilde schenken. Oneffenheden, onjuistheden, tegenspraak zullen echter in de details ingeslopen zijn. Welnu, ik hoop, dat jullie saam die verwijderen en uit mijn levensarbeid een harmonisch geheel saamstel- len zult.

Wie zou niet gaarne „Herinneringen" aan zulk een Leermeester geven? HONIG.

Dr Kuyper en het sociale leven.

Om de groote beteekenis van Dr A. Kuyper voor het sociale leven van ons volk recht te verstaan, is het noodig te letten op den tijd waarin deze machtige figuur naar voren treedt.

Het was de bloeitijd van 't modernisme en van 't liberalisme.

Het modernisme in de kerk, het liberalisme op publiek terrein.

Het was de tijd van het christendom boven geloofsverdeeldheid en van het christendom van de binnenkamer.

Op sociaal gebied had het geen andere bood- schap dan lijdelijk berusten in sociale mis- standen.

Hoe de verhoudingen allengs geworden waren, kan men lezen in het boek van Dr I. H. Brugmans: „De arbeidende klasse van Nederland in de 19e eeuw".

Tegen de daarin beschreven maatschappelijke wanverhoudingen en sociale zonden waren reeds de mannen van het Reveil: Bilderdijk, Willem van Hogendorp, Da Costa en Groen van Prin- sterer in verzet gekomen.

Laatstgenoemde schreef in zijn „Vrijheid, Gelijk- heid en Broederschap":

„Armoede, geen werk, verbroken verhouding der „hoogere en lagere standen; geen betrekking dan „van loon en arbeid; proletariërs en kapitalisten.

„Wat zal hieruit voortkomen?

„Het is onzeker, maar het is niet twijfelachtig „waaruit het voortgekomen is.

„Uit vrijheid en gelijkheid in revolutionnai- „ren zin."

En wanneer hij dan geteekend heeft hoe als gevolg van het laat-maar-loopen stelsel, van het liberalisme, de overmacht van het kapitaal en de onderdrukking der handwerklieden steeds toe- neemt, eindigt Groen met de woorden:

„Zij heeft Europa in een toestand gebracht,

„akelig en somber genoeg om velen sidderend „te doen uitroepen: is er geen middel om gewij- „zigt de associatiën te doen herleven, die men „zoo roekeloos onder de revolutionnaire bouw- „vallen vergruisd heeft."

Groen voelde dat het komen moest tot chris- telijk-socialen arbeid en herstel van het organisch leven op het territoire van de maatschappij. Maar dat was de stem van een enkeling. Tot het volk drong deze stem door. Want deze veldheer had geen leger.

Ondertusschen begon het revolutionnaire socia- lisme den kop op te steken.

De lucht in het oude Europa werd almeer be- zwangerd door revolutionnaire ideeën, die in ge- welddadige omkeering der bestaande orde den eenigen uitweg uit de sociale ellende zagen. Dat revolutionnaire socialisme, stoelend op denzelfden geestelijken levenswortel, kwam aan het oude liberalisme de rekening van jarenlange sociale schuld presenteren.

In dezen tijd treedt Dr Kuyper op.

Door zijn studie over à Lasco in aanraking gekomen met de Gereformeerde belijdenis, vindt hij deze in Beesd terug, beleden en beleefd door eenvoudige loonarbeiders. Dank zij Gods genade, gaat daar voor hem op het licht, dat de Gere- formeerde waarheid straks in volle heerlijkheid voor hem doet schitteren.

In datzelfde Beesd komt hij ook in aanraking met het sociale leven.

Hij vindt daar op maatschappelijk gebied wan- verhoudingen tusschen landheeren, boeren en ar- beiders en bemerkt tot zijn groote droefheid dat de Kerk geen enkele bemoeienis met het sociale leven heeft. Zij laat op die zonden niet vallen het ontdekkend en bestraffend licht van Gods Woord. De Kerk, zij heeft geen woord van bemoeiding, van deernis of bestraffing.